

Jan MAŘÍK, *Libická sídelní aglomerace a její zázemí v raném středověku*, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2009 (= *Dissertationes Archaeologicae Brunenses / Pragensesque* 7) 283 s., ISBN 978-80-7308-270-3

V posledním desetiletí zažívá česká archeologie vlnu obnoveného zájmu o výzkum nejvýznamnějších raně středověkých hradišť. Oproti rozsáhlým výzkumům, prováděným v průběhu 2. poloviny 20. století, se však pozornost badatelů soustřeďuje na vyhodnocení dříve získaného materiálu a především na analýzu funkcí a prostorových vztahů jak uvnitř vlastní opevněné plochy, tak zejména její vazby k hospodářskému zázemí. Po brilantní syntéze věnované Staré Boleslavi a dílčích studiích o Budči a Levém Hradci vychází kniha věnovaná slavníkovskému hradišti Libici nad Cidlinou (okres Nymburk). Publikovaná disertace J. Maříka odráží dlouhodobý zájem autora o tuto lokalitu a je podložena množstvím drobných záchranných výzkumů, prováděných v hustě zastavěném prostoru libického předhradí.

V úvodní kapitole se autor vyrovnává s definicí pojmu sídelní aglomerace a stručně shrnuje aktuální stav archeologického výzkumu v Evropě, v druhé části pak představuje dějiny archeologického výzkumu v Libici, jehož počátky jsou spojeny s aktivitami J. L. Piče a J. Hellicha na konci 19. století. Pro účely analýzy bylo vyčleněno 5 sídelních oblastí: vnitřní hradiště, předhradí, pravý břeh Cidliny, levý břeh Cidliny a sídliště umístěná v říční nivě. V kapitole třetí je představena metodika práce, založená především na aplikaci geografických informačních systémů (GIS). Pro tyto účely byla zhotovena podrobná archeologická mapa libické aglomerace, s čímž souvisela i nutnost revize a přesné lokalizace řady starších výzkumů. Následující úvahy reflektují přírodní podmínky, zejména geomorfologii terénu a vývoj říční nivy, k čemuž byly využity existující geologické profily i výsledky archeologických výzkumů v prostoru nivy. Archeobotanické analýzy přinesly potvrzení starších domněnek o složení přirozené

vegetace a zároveň cenné, byť dílčí doklady o hospodářském využití krajiny (zejména přítomnost včelích úlů).

K nejdůležitějším částem knihy patří kapitola pátá, která je věnována vývoji a datování libické keramiky. Jako základní chronologické schéma byl použit model vypracovaný Milošem Šollem pro hradiště v Kouřimí, upravený podle výsledků nejnovějších výzkumů v Libici. Značně omezujícím faktorem pro detailní chronologické třídění jsou však poměrně malé soubory (ze stratifikovaných situací je to pouhých 792 zlomků). Kromě časně slovanského a starohradištního osídlení byly rozpoznány tři základní horizonty: středohradištní, mladohradištní a přechodová fáze mlado/pozdně hradištní. Zásadním přínosem této kapitoly je nový, střídavý pohled na výpovědní schopnosti archeologických pramenů a jejich možnosti pro řešení historických otázek. Např. destrukce opevnění, která byla spojována s dobytím hradiště v roce 995, může být datována pouze obecně do mladohradištního období; podobně úpadek mocenského centra a jeho přeměna ve venkovské sídliště se v archeologických nálezech nijak neodráží.

Následující kapitola přináší nové informace o osídlení mimo centrální opevněný prostor. Zjištěny byly koncentrace sídelních aktivit na drobných ostrůvcích, mírně převýšených nad povrch říční nivy. K predikci těchto drobných areálů byla využita i unikátní mapa labských záplav z roku 1885.

Další dvě kapitoly se zabývají rozborem raně středověkých pohřebišť. Sledovány jsou především orientace, velikost a tvar hrobové jámy, přítomnost rakve a zejména hrobových přídavek; antropologické charakteristiky jsou omezeny na odhad pohlaví a věku. Analýza shromážděných údajů potvrdila tendenci k přechodu od rozptýlených shluků hrobů k pravidelnému uspořádání, jistý chronologický význam má i velikost a úprava hrobové jámy. Devátá kapitola, slibně nazvaná *Sociální topografie pohřebišť*, stručně shrnuje některé shodné a odlišné podoby pohřebišť v centrální části hradiště a v jeho zázemí. Závěrečný oddíl se opět vrací k podobě životního prostředí a hospodářskému využití nejbližšího okolí Libice.

Práce J. Maříka přináší řadu cenných zjištění a zejména nové pohledy na funkci a provoz raně středověkého centra a jeho zázemí. Znovu se potvrzuje důležitost systematického a dlouhodobého zkoumání jednotlivých lokalit,

prováděného prostřednictvím intenzivních záchranných výzkumů kombinovaných s povrchovou prospekci. Zvláště významná je evidence tzv. negativních zjištění (bez archeologických nálezů), která navzdory svému označení přináší klíčové informace o rozsahu obytných, výrobních a dalších areálů. Díky mezioborové spolupráci, zejména s archeobotanikou či geologií, zjišťujeme, že absence keramiky či jiných dobře rozpoznatelných artefaktů neznamena nepřítomnost lidské aktivity. Zejména zemědělské zázemí je klasickými metodami téměř nezjistitelné, a přitom jeho rozsah zpravidla několikanásobně překračuje velikost samotného sídliště. V případě, že archeolog musí pracovat s výsledky starých výzkumů, jejichž metoda a dokumentace neodpovídají moderním standardům, není nutné rezignovat na snahu o vytěžení maximálního množství informací. Kniha J. Mařika ukazuje cesty, jakými lze tohoto cíle dosáhnout. Lze doufat, že se v brzké době dočkáme obdobného zpracování i dalších raně středověkých hradíšť.

MARTIN ČECHURA

Zdeněk SMETÁNKA, *Die Geschichte vom Bauern Ostoj. Alltag im mittelalterlichen Böhmen*, přeložili Roswitha Cervicek a Pavel Cervicek, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden/Westf. 2009 (= Archäologische Werkstücke 1)

330 s., ISBN 978-3-89646-893-2

Ohlas průkopnické knihy *Legenda o Ostojovi* Zdeňka Smetánky (1992) podnítil nejen druhé české vydání (2004), ale nyní i vznik německé mutace, o níž se zasloužil profesor pravěké a středověké archeologie Heiko Steuer z Albert-Ludwigs-Universität ve Freiburgu im Breisgau. Kniha vyšla jako první svazek jím iniciované řady Archäologische Werkstücke.

Text se zásadně neliší od českých vydání. Na úvod je vložena malá poznámka pro německé čtenáře ujasňující termíny, které jsou tradičně v západní evropské historiografii chápány odlišně. Na závěr v poděkování pak autor odhaluje inspirační zdroje, důvody k napsání svého *Ostoj* a atmosféru vzniku knihy, samozřejmě s ohledem na německé publikum a již mnohem stručněji, než tomu je v poetickém a čtivém doslovu k druhému českému vydání. Na úplný konec

připojuje Petr Sommer doslov o „fenoménu“ jménem *Ostoj* a upozorňuje, jakým zjevením se stala tato kniha pro českou medievistiku.

Autor text revidoval a opravil některé drobné chyby, například původ iluminací s vyobrazením měsíce března a listopadu (s. 112 a 119, správně pochází z Kalendária zvaného *Osecké*, jehož uložení je nyní neznámé), a zpřesnil uložení rukopisu *Diurnale cisterciense (Collectae)*, též s kalendářními iluminacemi, nyní v klášteře St. Marienstern v Panschwitz-Kuckau v Dolní Lužici (s. 120 a 162). Napraven byl také půvabný omyl s identitou Milhošta, který je v českém textu jednou uváděn jako vlastník pozemku, podruhé jako únětický poddaný. Ve skutečnosti jde o dva různé Milhošty, přičemž u únětické listině se první píše s „y“ jako Mylhost a druhý s měkkým „i“, tedy Milhost (s. 1 a 31).

V prvním českém vydání nebylo autorovi umožněno připojit poznámky pod čarou a tuto formu zachovává i vydání druhé a německá mutace. Na jednu stranu toho lze litovat, na stranu druhou je otázkou, zda by jejich doplnění bylo adekvátní vynaloženému úsilí – nehledě na fakt, že by odsunulo publikování knihy. Přesto německá verze dokazuje, že ani téměř dvě desetiletí let, které uplynuly od prvního vydání, neubraly nic na kouzlu ani užitečnosti této nevěšdní knize.

PAVLÍNA MAŠKOVÁ

Josef UNGER, *Archeologie církevních památek na Moravě a ve Slezsku*, Slezská univerzita v Opavě, Opava 2008

150 s., ISBN 978-80-7248-495-9

Text Josefa Ungera je snahou o sumarizaci desítek let archeologického výzkumu moravských a slezských institucí zaměřeného na poznání předkřesťanského a křesťanského způsobu myšlení společnosti a jejích náboženských systémů, zanechávajících stopy v hmotné kultuře. Struktura práce je ovlivněna skutečností, že látka byla utříděna pro potřeby semestrálních kurzů církevní archeologie přednášených v letech 2004 a 2006 na univerzitě v Opavě. V úvodních kapitolách se autor zamýšlí nad oborem, jímž se zabývá, a dospívá k poněkud diskutabilnímu závěru, že nejde o církevní archeologii, ale o archeologii církevních památek, která je součástí archeoreligionistiky. Církevní